

LASTE ANDMED INTERNETIS

JUHISED TÖÖTOA LÄBIVIIJALE

Avaldatud turvalise interneti päeval, 6. veebruar 2018

2.version

CHILDHOOD

WORLD CHILDHOOD FOUNDATION

FOUNDED BY H.M. QUEEN SILVIA OF SWEDEN

KANTAR TNS.

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen
Save the Children

PRIVAATSUS INTERNETIS - OSKUSTE PARANDAMINE

INTERAKTIIVSE KLASSIS LÄBI VIIDAVA TÖÖTOA KONTSEPTSIOON

Digitaalne suhtlus on paljude inimeste elu oluline osa ning ühiskondliku arengu ja majanduskasvu võtmefaktor. Telia Company jaoks tähendab see lisaks kvaliteetsete teenuste ja toodete pakkumisele ka laiemat vastutust. Lapsed ja noored on meie teenuste aktiivsed kasutajad ning nende turvalise internetikasutuse edendamine on oluline osa meie äritegevusest.

Telia Company on koos oma partneritega välja töötanud klassis läbi viidava töötoa kontseptsiooni, mille eesmärk on anda lastele osalemise ja praktiliste tegevuste kaudu oskused, mis aitavad neil internetis turvaliselt tegutseda.

Käesolev dokument sisaldab juhiseid töötoa läbiviijatele. Töötuba viiakse läbi **koolides** ning selle eesmärk on tutvustada **11-13 aastatele lastele (5-7 klassi õpilased)** digitaalse privaatsusega seonduvaid küsimusi ning aidata neil pöörata senisest enam tähelepanu andmete kaitsele ja privaatsusele internetis. **90 minutit** kestva töötoa kontseptsioon on koostatud selliselt, et see oleks arusaadav igale täiskasvanule (vabatahtlik, õpetaja).

Kontseptsioon on välja töötatud lähtudes Laste Nõuandva Paneeli (*Children's Advisory Panel*) programmist toetudes teadmistele, mis on saadud seitsmes riigis enam kui 1 500 lapse osalusel aastatel 2016-2018 toimunud internetielu käsitlevate koosloome töötubade korraldamisel ja analüüsides internetis läbi viidud küsitluste tulemusi.

Kontseptsioon toetub osalusõppe printsiipidele, kus lapsed õpivad uusi oskusi olles teadmiste kaasloojad.

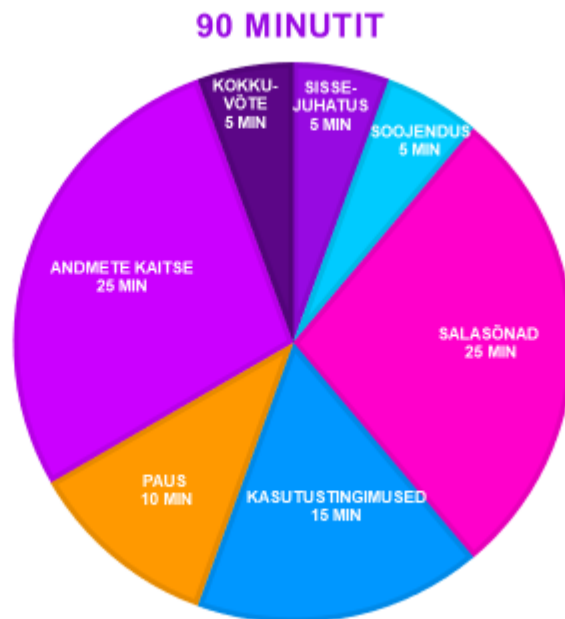
Me loodame, et see kontseptsioon inspireerib lapsi andma saadud teadmisi edasi oma eakaaslastele ning noorematele sõpradele ja sugulastele, aga ka täiskasvanutele.

LASTE NÕUANDEV PANEEL (*CHILDREN'S ADVISORY PANEL, CAP*)

Laste nõuandev paneel (CAP) on Telia Company algatus, mille eesmärk on uurida, kuidas lapsed näevad oma tegevust internetis ja kuidas nad end digitaaltehnoloogiate kasutajatena tajuvad. Töö viiakse läbi tihedas koostöös lastekaitse organisatsioonide ja koolidega. 2017/2018. aastal suhtleme lastega, et mõista nende vaateid ja muresid internetiga seotud privaatsusest ja turvalisusest.

Töötoa kontseptsioon ja töötoa materjalid töötati välja koos ekspertpartnerorganisatsioonidega: **Save the Children Finland** – ekspertiis laste digitaalsete õiguste osas ja teadmised laste digitaalsest elust: **Kantar TNS** – andmete kogumine, töötoa töövahendite ja juhiste loomine.

TÖÖTOA AJAGRAAFIK

KAVA

SISSEJUHATUS	5 MIN
SOOJENDUS	5 MIN
TEEMA 1: SALASÕNAD	25 MIN
TEEMA 2: KASUTUSTINGIMUSED	15 MIN
PAUS	10 MIN
TEEMA 3: ANDMETE KAITSE	25 MIN
KOKKUVÕTE	5 MIN

Töötuba on välja töötatud 90-minuti pikkuse klassiruumis läbi viidava tunnina. Käesolevas juhendmaterjalis on kaks ajahalduse tööriista – üks on tööpõhi igale lõigule kuluva aja märkimiseks (Lisa 1) ning teine on "kell", mis näitab töötoa jooksvat aega ja seksioonile ette nähtud aega iga seksiooni slaidil.

On väga oluline, et Sa enne töötoa läbiviimist juhendmaterjalid hoolikalt läbi töotaks.

INFORMATSIOON

LASTEGA LÄBI VIIDAVATE TÖÖTUBADE JUHISED

Ettevalmistus:

- Kasuta töötoa läbiviimisel lihtsaid sõnu ja konkreetseid näiteid, et kõik sisust aru saaks.
- Kasuta erinevaid suhtlusviise, et kaasa kõiki lapsi arutellu.
- Välti esitluse ajal jätkuküsimusi, et küsija ei tunneks end haavatavana. Selle asemel suuna vestus üldisemale tasemele.
- Ole nii paindlik ja mänguline kui võimalik.
- Kui keegi esitab küsimuse, millele Sa vastust ei tea, ära muretse. Alati on parem öelda, et Sa ei tea, kui anda vastus, mis ei pruugi olla õige. Lepi õpetajaga kokku, et kui mõned küsimused jäävad vastuseta, tegeleb tema nende küsimustega hiljem edasi.
- Pea meeles – ära pildista ega vaheta lastega kontaktandmeid.
- Klassis valitseva korra eest vastutavad õpetaja ja töötoa läbiviija üheskoos.
- Töötoa läbiviija vastutab töötoa ajagraafiku eest.
- Lapsed vastutavad oma osalemise ja teadmiste saamise eest.
- Hea käitumine, positiivne suhtumine ja uudishimu on olulised.

MATERJALID JA ETTEVALMISTUS

- Loe hoolikalt läbi käesolevad töötoa korraldajale mõeldud juhised, tutvu juhiste ja teemadega ning vaata üle ajagraafik
- Prindi välja ja võta kaasa
 - ☐ Juhised töötoa korraldajale
 - ☐ Andmete kaitset käsitlevate tekstikaartide täiendav komplekt (Lisa 4 ja Lisa 5) – võimaluse korral printida ühepoolsest ja värviliselt
 - ☐ Infolehed lastele koju viimiseks
(www.teliacompany.com/childrenonline/workshops, “Guardian’s info”)
- Võta kaasa või palu õpetajal varuda:
 - ☐ A4-formaadis paberit
 - ☐ Pabertahvli paberid
 - ☐ Markerid
 - ☐ Väikesed post-it märkmepaberid

Ei ole kohustuslik: Töötoas saab kasutada powerpoint-esitlust. Vaata see üle ja lisa oma andmed. PPT on allalaaditav siit:

www.teliacompany.com/childrenonline/workshops - vt “Presentation material”.

★ **SOOVITUSED**

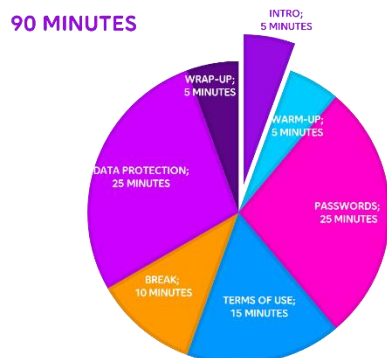
★ **TÖÖTOA ETTEVALMISTUS**
 VISUALISEERI TÖÖTOA LÄBIVIIMIST
 KASUTA TÖÖTOA AJAGRAAFIKU TÖÖPÕHJA
 MÖTLE LÄBI, MILLIST TERMINOLOOGIAT KASUTADA JA KUIDAS
 JUHISEID LAHTI SELETADA
 VEENDU, ET VÖTAD KAASA KÕIK VAJALIKUD MATERJALID

★ **TÖÖTOA AJAL**
 NAUDI SEDA AEGA!
 KESKENDU LASTE KUULAMISELE, NAD PANEVAD SEDA TÄHELE JA
 VÄÄRTUSTAVAD TÄHELEPANU
 OLE REEGLITE OSAS KINDLAMEELNE JA NÕUA NENDE TÄITMIST

★ **PÄRAST TÖÖTUBA**
 KUI LUBASID TÖÖTOA AJAL INFOT JÄRGI SAATA, TEE SEDA
 KINDLASTI
 KOOSTA KÕIK NÕUTUD RAPORTID

SISSEJUHATUS, 5 MINUTIT

INIMESED, EESMÄRK, PROJEKT

Kirjuta oma nimi tahvlile ja kanna klassiruumis olles rinnasilti, millel on sinu eesnimi.
Võid kasutada ka powerpoint-esitlust (ei ole kohustuslik).

Esitle ennast ja teisi töötoa läbiviijaid, alustades oma eesnimest ja ametist:

"Minu nimi on [nimi] ja ma töotan [amet] ettevõttes [ettevõtte]. Me räägime lastega internetiturvalisusest Põhjamaades ja Balti riikides. Täna on minu tööks koos lastega õppida uusi ja olulisi asju."

Anna ülevaade üldisest eesmärgist:

"Teiega samavanuste laste seas läbi viidud uuringud Põhjamaades ja Balti riikides näitavad, et laste jaoks on internetiturvalisusega seotud teemad olulised, kuid samas vajavad nad selle kohta rohkem infot, et olla privaatsust puudutavate otsuste tegemisel teadlikumad"

Anna ülevaade päevakavast:

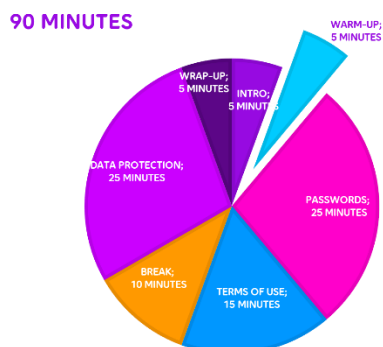
"Täna on kavas koos arutada ja teha mõned väikesed harjutused, et arendada ja süvendada meie teadmisi internetiturvalisusest. Meil on 90 minutit ja töötoa keskel/järel on ka väike paus."

Anna ülevaade töötoa reeglitest:

1. Ei ole õigeid ega valesid vastuseid
2. Kuula ära ja suhtu lugupidavalt kõikidesse kommentaaridesse.
3. Võta osa ja ole aktiivne

SOOJENDUS, 5 MINUTIT

LÕBUS TEGEVUS SOOJENDUSEKS

Enne töötuba mõtle välja, kuidas seda harjutust lahti seletada, et see oleks võimalikult lihtsasti mõistetav. Harjuta seda koos partneriga!

Kokku ei tohiks harjutusele kuluda rohkem kui viis minutit – 1 minut harjutuse lahtiseletamiseks, 3 minutit harjutuse läbiviimiseks ja 1 minut tagasisidele.

HARJUTUS: 1-2-3, PLAKSUTUS – JALG - NIMI

”Enne alustamist teeme ühe väikese harjutuse. See tundub lihtne, aga ei pruugi olla nii lihtne, nagu esialgu paistab.

Palun tõuske püsti ja võtke kõrvalasuva kaaslasega paaridesse. Seiske näoga teineteise suunas. Lugege kolmeni – esimene ütleb „üks“, teine „kaks“, esimene „kolm“, kolmeni jõudes minge ringiga samamoodi edasi. Võite alustada. Kui see tundub liiga lihtne, lugege kiiremini.

Lase lastel kolmeni lugemist mängida umbes poole minuti jooksul.

“Tubli! Nüüd võite mängu korra katkestada ja uusi juhiseid kuulata. Järgmiseks asendame numbri ”üks” plaksutusega (lööme oma käsi kokku). Niisiis, esimene plaksutab, teine ütleb ”kaks”, esimene ütleb ”kolm”, teine ”plaksutab”, esimene ütleb ”kaks” ja nii edasi.

Lase lastel natuke aega mängu mängida.

*“Hästi, ma näen, et te olete väga osavad!
Teeme selle veidi keerulisemaks. Kahe asemel astu ühe jalaga tugevasti põrandale. Nüüd on meil ”plaksutus – jalg – kolm”.*

Lase lastel natuke aega mängu mängida.

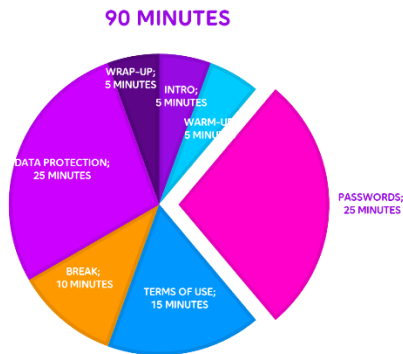
”Väga hea, nüüd asendame ”kolme” oma nimega. Nüüd on meil siis „plaksutus – jalg – nimi”. Vaatame, kuidas see välja tuleb. Kui see tundub liiga lihtne, lisage kiirust.

Mõne aja pärast lõpeta mäng ja palu lastel istuda, sulgeda silmad ja olla 10 sekundit nii vaikselt kui võimalik.
Seejärel küsi, kas lastele harjutus meeldis ja kuidas see neil enda meelest välja tuli.

TEEMA 1: SALASÕNAD, 25 MINUTIT

MÕNED SALASÕNADE KOHTA KEHTIVAD RUSIKAREEGLID

ETTEVALMISTUS:

Too igale lapsele post-it märkmepaber.

Teema 1: Salasõnad, 3 osa:

1. Spontaanne lumepalliharjutus, 10 minutit
2. Peamiste nõuannete kogumine ja arutelu, 10 minutit
3. Rusikareeglite arutelu, 5 minutit

1. SPONTAANNE LUMEPALLIHARJUTUS, 10 MINUTIT

Harjutuse etapid:

1. Töö üksinda: Mõttele ja tooda
2. Töö paaris: Jaga ja korda üle
3. Töö suuremas grupis: Arutle ja võrdle

Lapsed õpivad:

- Loovalt mõtlema
- Teiste osalejate mõtteid üle kordama
- Teiste osalejate vaateid ära kuulama
- Arendavad oskust väljendatud vaadetest kokkuvõtete tegemist, eesmärgiga jõuda ühisele arusaamisele

Alusta harjutusega:

1. **Jaga klass kahte rühma** – klassi vasakule poole üks rühm ja paremale teine rühm. Veendu, et kõik lapsed teaks, kuhu rühma nad kuuluvad.
2. **Kirjuta peamised küsimusega ning rühmade ülesanded** tahvlile või pabertahvlile:

Küsimus: Kuidas toimida salasõnadega?

Ülesanne 1 (vasak): Millist nõu sa annaksid oma noorematele sugulastele?

Ülesanne 2 (parem): Millist nõu sa annaksid täiskasvanutele?

3. **Jaga kõigile paber/märkmepaber ja seleta ülesanne lahti.** Alusta – jälgi aega ja vajadusel vaata, et rühmad oleks oma kohal.
4. Anna ülesanne kätte ja palu igal osalejal **erald**i panna kirja vähemalt 3-5 nende rühma ülesandega seotud teemat. 2 minutit.
5. Palu osalejatel moodustada **paarid** (paarilisel peab olema sama ülesanne) ning osalistel paarides omavahel mõtteid arutada. 2 minutit.
6. Palu **paaridel leida sama ülesandega teine paar**, kellega mõtteid jagada. Palu paaridel mõtted kokku koguda, grupeerida valmistada ette lühike ettekanne. 5 minutit.

2. PEAMISTE PUNKTIDE ESITLEMINE JA ARUTELU, 10 MINUTIT

Ülesande lõppedes **palu igal rühmal oma mõtteid teistega jagada ning kirjuta soovitused pabertahvlile.**

Keskendu küsimusele “miks” nii sageli kui võimalik, et tabada vastuseni jõudmise mõttekäiku.

Arutle klassis “Kas midagi on puudu, kas vanematele ja noorematele inimestele antud soovituste vahel on erinevusi. Kui jah, siis miks see nii on?”

Kasuta mistahes arusaamatuste parandamiseks allolevaid „rusikareegleid“.

Kirjuta tahvlile hea salasõna näide (nt jAscvD78!3x) ja halva salasõna näide (nt 12345).

3. SALASÕNADE “RUSIKAREEGLITE” ÜLEVAATAMINE JA ARUTELU, 5 MINUTIT

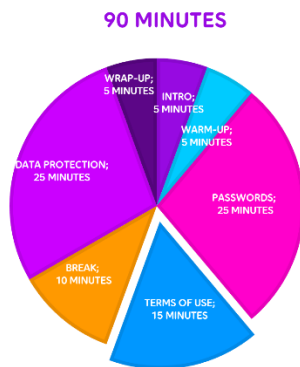
Võrdle allolevat 10 “rusikareeglit” tahvlile kirjutatud soovitudestega. Vaata, kas ”rusikareeglitega” võrreldes on midagi puudu ja miks on see punkt oluline.

1. Arvuti ja telefon peab alati olema kaitstud salasõnaga.
2. Ära mitte kunagi jaga oma salasõna internetis. See võib levida ja sa võid sattuda varguse või pettuse ohvriks.
3. Lülita välja oma salasõna mustri näitamine, et teised sinu salasõna mustrit ei näeks.
4. Kasuta erinevates rakendustes/veebilehtedel erinevaid salasõnu.
5. Mõtle välja, millised rakendused/veebilehed on kõige olulisemad ja loo nende jaoks unikaalsed ja eriti keerulised salasõnad.
6. Salasõnad peavad olema keerulised – vähemalt 8 tähemärki, segu suurtest ja väikestest tähtedest, numbritest ja teistest kirjamärkidest.
7. Salasõna on sinu saladus. Kui soovid seda üles kirjutada, tee seda mingis koodisüsteemis.
8. Ära kasuta salasõnas oma nime, sünnipäeva, lemmikartisti või muid tunnuseid, mida teised sinu kohta teavad.
9. Välti korduvaid või järjestikulisi märke, nt abc, 123c ffffff.
10. Kõige halvemad salasõnad on 123456 ja salasõna.

TEEMA 2: KASUTUSTINGIMUSED, 15 MIN

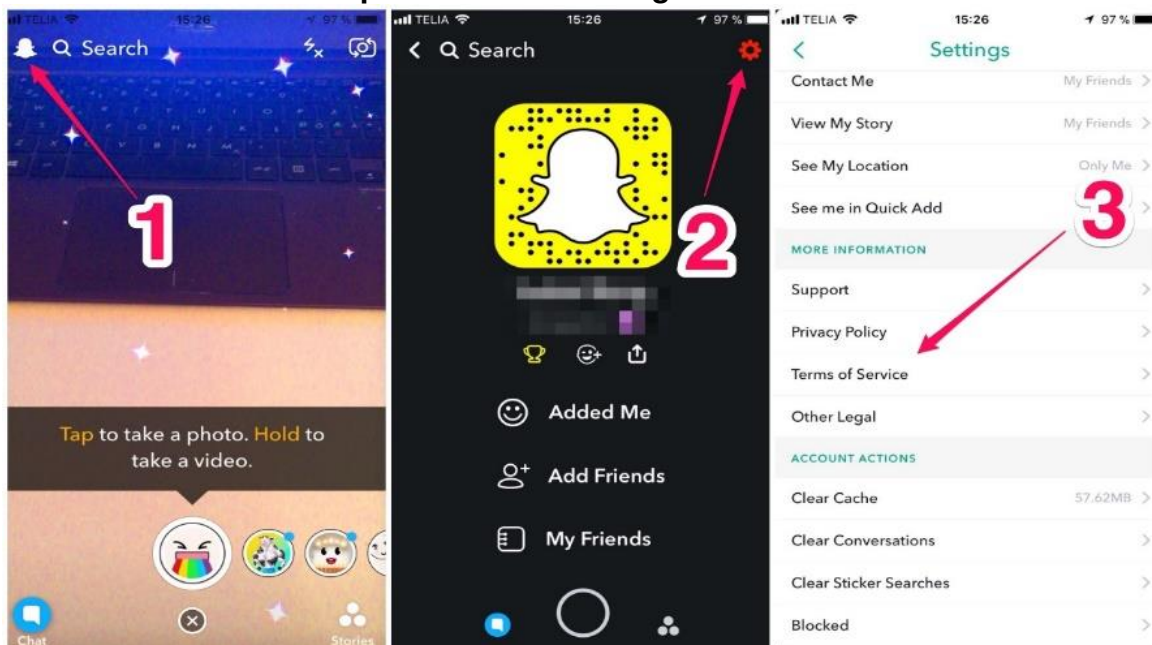
MIS ON KASUTUSTINGIMUSTE MÕTE?

ETTEVALMISTUS:

1. Loe läbi infoleht „Kas soovid kasutustingimuste kohta rohkem teada?“ (Lisa 2)
2. Sul läheb vaja nutitelefoni või tahvelarvutit.
3. Vaata, kus asuvad rakendustes kasutustingimused (Instagram, Snapchat)

Näide: kuidas leida Snapchatist kasutustingimusi?

Kuidas leida rakendusest kasutustingimused?

Logi sisse Snapchati/ava rakendus
Vali oma kasutajanimi (vasakul üleval)
Vali Settings (paremal üleval)
Leia Terms of Use/Service ja ava

Kui mul rakendust ei ole?

Laadi rakendus rakenduste poest alla
Registreerimisel (see ei ole kohustuslik) näed viidet kasutustingimustele
(Terms of Use / Terms of Service).

Kuidas ma leian kasutustingimused internetist?

<https://www.snap.com/en-US/terms/>

Alla kerides näed paremal all ka keelevelikut (eesti keelt ei ole valikus).

Teema 2: Kasutustingimustel on 2 osa:

1. Kasutustingimuste ülevaade
2. Mäng "Head uudised / Halvad uudised" – Kui jääb aega

1. KASUTUSTINGIMUTE ÜLEVAADE

Alusta arutelu küsimusega, kas rakendused/internetiteenused on tasuta või mitte.

*"Mis maksab Snapchati, Instagrami, WhatsAppi jt rakenduste kasutamine?
Kas need on täiesti tasuta? Miks/miks mitte?"*

Küsi, kas keegi on kunagi rakenduste kasutustingimusi lugenud

"Kas keegi oskab neid kirjeldada? Kuidas need välja näevad?"

Näita Snapchati kasutustingimusi oma telefonist/tahvlilt skrollides seda klassi ees
(mitte sisu ettelugemiseks, vaid selleks, et näidata teksti pikkust)

Võrdle kasutustingimusi lepinguga. Selgita, et see on ettevõtte ja kasutaja vaheline kokkulepe. Selgita, et laste õigused on paranemas ja tulevikus saab ettevõtte ja kasutaja vaheline kommunikatsioon olema selgem.

Julgusta lapsi olema internetis teadlik tegutseja ja võtma vastutust oma internetiturvalisuse eest.

Räägi lastele nt Snapchati õigustes kasutada Sinu pilte ja muud Sinu poolt

loodud sisu. Selgita, et kui postitad avalikult pildi endast ja oma sõbrast, võib seda pilti kasutada ka kaugel tulevikus, nt 30 aasta pärast. Mitteavalik sisu on Snapchatile ja temaga seotud ettevõtetele kättesaadav ja seda nii kaua, kui Sa Snapchati kasutada („Sa annad Snap Inc-le ja tema partnerettevõtetele/tütarettevõtetele üle maailma kehtiva loa kasutada kogu Teenusele saadetud sisu, v.a. Avalikku Sisu, litsentsitasuta, võimalusega Snap Inc'il ja tema partnerettevõtetele/tütarettevõtetele määrata Snap Inc'il ja tema partnerettevõtetele/tütarettevõtetele kasuks litsentsitasu, kanda litsentse üle ning hoida, kasutada, näidata, kopeerida, muuta, kohandada, töödelda, avalikustada seda sisu“ //III/ algtekst: "For all content you submit to the Services other than Public Content, you grant Snap Inc. and our affiliates a

worldwide, royalty-free, sublicensable, and transferable license to host, store, use, display, reproduce, modify, adapt, edit, publish, and distribute that content.”).

Arutle: Kas see peab paika? Miks? Miks Sa sellega nõus olid? Kuidas? Miks? Mida see tegelikkuses tähendab?

Võta selle küsimuse arutamiseks aega – rääkige plussidest ja miinustest. Siinkohal on oluline mõista, et me peame aru saama, millega me kasutustingimustega nõustudes olles tegelikult nõus oleme.

Räägi, et nt Snapchat müüb kasutajate andmeid reklaami näidata soovijatele.

Selgita, et reklaamijad maksavad rakendusi või sotsiaalvõrgustikke haldavatele firmadele, et nad saaks kasutajate andmetele ligipääsu (andmed, mida kasutajad ise rakenduse või võrgustikuga liitunudest välja annavad). Neid andmeid kasutades saab reklaamija oma reklaame suunata. Mõne jaoks on sihistatud reklaamide nägemine probleem, teiste jaoks mitte – oluline on teada ja mõista, kuidas rakenduste haldajad Sinu andmeid kasutavad.

Võib juhtuda, et kerkib küsimus vanusepiiri kohta. Paljudel rakendustele on vanusepiiriks seatud 13 aastat. 2018. aasta mais jõustuv Euroopa Liidu andmekaitse direktiiv (GDPR) sätestab eapiiriks 13-16, alates millest ei ole sotsiaalmeedia rakendustega liitumisel vaja vanema nõusolekut (iga riik otsustab selle vahemiku piires ise). Nooremad saavad rakendust kasutada vanemate nõusolekul.

2. MÄNG “HEAD UUDISED / HALVAD UUDISED”

Mängi seda mängu, kui aega on piisavalt. Vastasel juhul tee paus ja jätkka seejärel järgmise harjutusega.

.

“Nii, nüüd mängime ühe mängu! Mängu nimi on “Head uudised või halvad uudised”

MÄNGU REEGLID

1. Iga osaleja istub oma toolil.
2. Töötoa juhendaja esitab ühe väite (kui võimalik, siis ka visuaalselt).
3. Igal osalejal on 15 sekundit otsustamiseks, kas kuulnud väide on hea või halb uudis. Osalejad peavad olema valmis oma otsust põhjendama.
4. Hea uudis – osalejad tõusevad toolilt püsti (või tõstavad pöidla)
5. Juhendaja loeb hääled kokku ja kirjutab numbri väite kõrvale.
6. Rühm arutab erinevate arvamuste ja vaatenurkade üle – nii “heade” kui “halbade” uudiste osas.
7. Täiendavad mängu selgitused:

”Siin ei ole õigeid ja valesid vastuseid”

“Kõik peaks keskenduma ja kuulma väiteid tähelepanelikult, sest hääletamiseks on vaid 15 sekundit”

“Hääletamiseks tõuseme püsti / tõstame pöidla”

Keskendu küsimusele “miks” nii sageli kui võimalik, et tabada vastuseni jõudmise mõttekäiku.

“Need kes arvavad, et see on hea uudis – miks te nii arvate? Mis on siin head ja miks?”

“Need kes arvavad, et see on halb uudis – miks te nii arvate? Mis on siin halba ja miks?”

Väited:

Loe ette/näita ühte väidet korraga (olulisemad on esimesed kolm, kasutada neljandat ja viiendat vaid siis, kui selleks jääb aega. Soovi korral võid kasutada powerpoint-esitlust.

1. PALJUD LAPPED ARVAVAD, ET KASUTUSTINGIMUSTEST ARUSAAMINE EI OLE VÄGA OLULINE. KAS SEE ON HEA VÕIB HALB UUDIS?

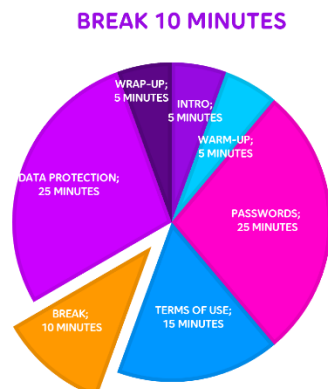
2. IGA KOLMAS LAPS EI OLE KUIGIVÕRD MURES SELLE PÄRAST, ET KEEGI VÕIB TEMA KOHTA INTERNETIS ANDMEID KOGUDA. KAS SEE ON HEA VÕIB HALB UUDIS?

3. PALJUD LAPPED ARVAVAD, ET NAD TEAVAD, MIS ON “KASUTUSTINGIMUSED”, KUID SAGELI SEE SIISKI NII EI OLE. KAS SEE ON HEA VÕIB HALB UUDIS?

4. KASUTUSTINGIMUSED ON SAGELI PIKAD JA KEERULISED NING SEETÕTTU EI VAEVU LAPPED NEID LUGEMA. KAS SEE ON HEA VÕIB HALB UUDIS?

5. VÄHEM KUI POOLED LASTEST UURIVAD, KUIDAS MÄNGUD VÕI RAKENDUSED NENDE ANDMEID KASUTAVAD, NÄITEKS REKLAAMI NÄITAMISEKS. KAS SEE ON HEA VÕIB HALB UUDIS?

PAUS, 10 MINUTIT

Kui kool soovib pausiks muud aega, pea sellest kinni. Küsi koolilt üle planeeritud pausi pikkus.

Veendu, et lapsed teavad, mis kellaks nad peavad tagasi tulema.

Pärast pausi proovi lapsed saada jätkamisvalmiks nii kiiresti kui võimalik.

Kui oled ajast maas, tee ettepanek paus veidi lühemaks teha

Kui oled kokku leppinud, et töötuba kestab pausita 90 minutit, proovi avada mõni aken, et ruumi õhutada.

TEEMA 3: ANDMETE KAITSE

25 MINUTIT

KUIDAS KAITSTA ENNAST JA OMA ANDMEID – ERAISIKUD JA ETTEVÕTTED

ETTEVALMISTUS:

1. Loe läbi infoleht “Personaalsed andmed” Lisas 3.
2. Lisast 4 ja 5 leiad tekstikaardid andmete kaitset käsitlevaks lumepalliharjutuseks.

Kahes dokumendis on kokku 18 tekstikaarti.

- 9 **üksikisikutega seotud** andmete kaitset käsitlevat tekstikaarti (**Lisa 4**)
- 9 **ettevõtetega seotud** andmete kaitset käsitlevat tekstikaarti (**Lisa 5**)

PRINDI VÄLJA ja LÕIKA tekstikaardid 9x2+9x2 ribadeks harjutuse ajal lastele jagamiseks.

Infotekstid võid printida eri värvi paberitele – üksikisikud ühte värvi paberile ja ettevõtted teisele. See aitab lastel ülesande lahendamise ajal paare moodustada. Jäta tekstidest üks eksemplar ka endale.

3. Veendu, et oleks post-it märkmepaberid, pliiatsid ja pabertahvliplokid, millele lapsed saavad märkmeid teha ja kokkuvõtteid kirjutada, oleks käepärast.

4. Loe juhised hoolikalt läbi.

Teema 3: Andmete kaitse, 2 osa:

1. Lumepalliharjutus (15 min)
2. Esitlus ja arutelu (10 min)

1. KUMULATIIVNE LUMEPALLIHARJUTUS ,15 MINUTIT

Harjutuse etapid:

1. Töö üksinda: Loe, mõtle ja tooda
2. Töö paaris: Jaga ja arutle
3. Töö suuremas grupis (kõigil on sama ülesanne): Arutlege ja tehke üheskoos kokkuvõttes esitlus, mis seletab grupis tekkinud mõtteid teisele rühmale.

Lapsed õpivad:

- Loovalt mõtlema
- Teiste osalejate mõtteid üle kordama
- Teiste osalejate vaateid ära kuulama
- Arendavad oskust väljendatud vaadetest kokkuvõtete tegemist, eesmärgiga jõuda ühisele arusaamisele

Alusta harjutusega:

1. **Jaga klass kahte rühma** – klassi vasakule poole üks rühm (Ettevõtted) ja paremale teine rühm (Üksikisikud). Veendu, et kõik lapsed teaks, kuhu rühma nad kuuluvad.
2. Esita lühidalt ülalpool kirjeldatud ülesande etapid (töö üksinda, paarides, rühmades jne) ja selgita, et harjutuse eesmärk on teada saada, kuidas oma andmed internetis kaitsta.
3. **Kirjuta peamised küsimused ning rühmade ülesanded** tahvlile/riputa need üles või pabertahvlile/näita ppt'd:

Küsimus: Kuidas kaitsta ennast ja oma andmeid?

Ülesanne 1 (vasak): .. **Ettevõtete** puhul (nt Snapchat, Minecraft)?

Ülesanne 2 (parem): ..**Üksikisikute** puhul (nt kaaslased, võõrad inimesed)?

4. **Anna igale lapsele tekstikaart** koos paberi või märkmepaberiga. Seleta harjutus kõigile lahti. Esimene rühm saab ettevõtetega seotud tekstikaardid ja teine üksikisikutega seotud tekstid. Iga osale saab erineva kaardi. Mõned lapsed võivad saada sama sisuga kaardid (mõni riba võib üle jääda, sellest ei ole midagi – võid need vajadusel anda lastele, kes ülesandega varem valmis saavad, aga need võivad ka kasutamata jääda).
5. Palu **igal osalejal** mõelda kaartidel olevatele teemadele ja kirjutada üles oma mõtted ning küsimuse ja ülesandega tekkivad seosed. 2 minutit.
6. Palu osalejatel leida **paariline** (sama ülesandega) ja paarilisega oma mõtteid vahetada. 2 minutit.
7. Palu **sama ülesandega osalejatel** arutada üheskoos oma mõtteid. Palu neil mõtted koondada teemad selgete pealkirjade alla ja valmistada ette lühike ettekanne teistele rühmadele. Võtmesõnad võib üles kirjutada A4-paberile. 7 minutit.

Jälgi aega ja vajadusel vaata, et rühmad oleks omal kohal, kui aeg on täis.

2. ETTEKANDED JA ARUTELU, 10 MINUTIT:

Kui ülesanne on tehtud, **palu igal rühmal oma mõtteid** teistega jagada, üks ülesanne korruga, ja **kirjuta** mainitud nõuanded pabertahvile.

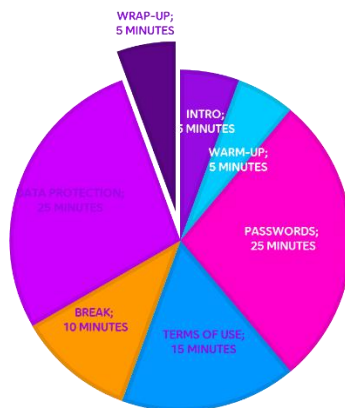
Arutle klassiga. *“Kas te teadsite seda? Mida te nendest teemadest teate, kas midagi on puudu, kuidas te oma kaaslasti õpetaks?”* Võid omalt poolt teemasid lisada, kui näed, et midagi on puudu.

Keskendu küsimusele “miks” nii sageli kui võimalik, et tabada vastuseni jõudmise mõttekäiku.

KOKKUVÕTE, 5 MINUTIT

TÄNUSÕNAD JA LÕPETAMINE

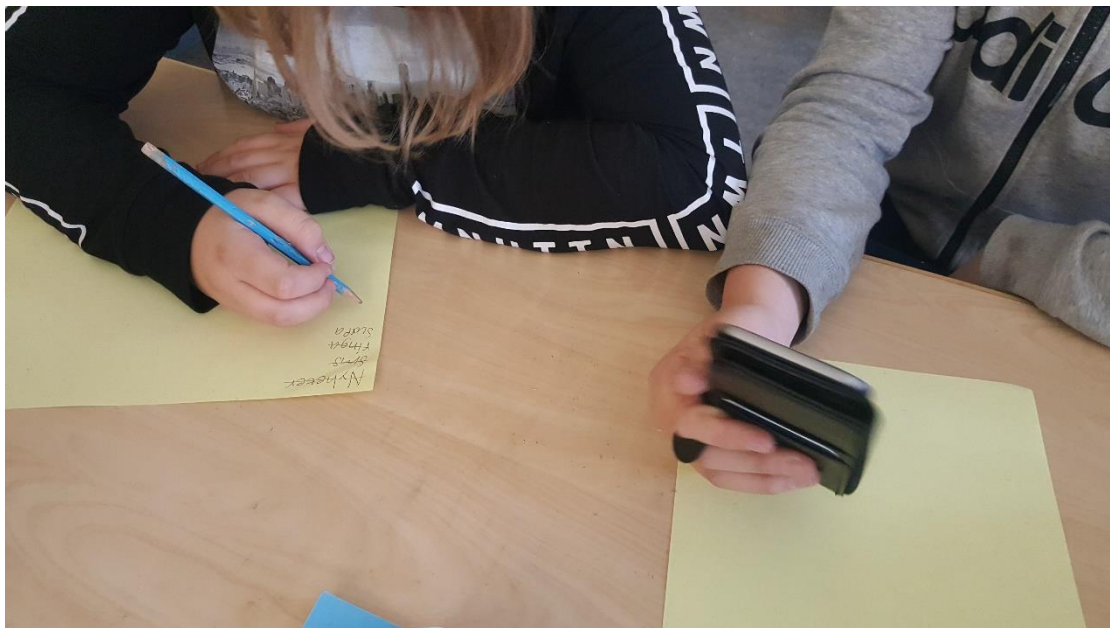

Täna kõiki osalemast ja oma panust andmast.

Jaga välja infovoldikud, mille lapsed saavad koju viia.

Kui aega on üle, küsi klassilt tagasisidet:

- Mis selle tunni juures meeldis?
- Mida saaks teha paremini?
- Mis oli kõige olulisem/väärtuslik asi, mida sa õppisid?

LISA 1

AJAGRAAFIKU TÖÖPÕHI

See tööpõhi sobib töötoa läbiviimise täpsemaks ajaplaneerimiseks, nt Sissejuhatus 9:05-9:10 jne.

AGENDA	Time scheduled	Scheduled time in class	Own notes
Introduction	5 min		
Warm-up	5 min		
Theme 1: PASSWORDS Snowball Thumb rules	10+15 min		
Theme 2: TERMS OF USE Discussion Good news/bad news	5+10 min		
BREAK			
Theme 3: DATA PROTECTION Snowball	25 min		
Wrap-up	5 min		

LISA 2

KAS SOOVID

KASUTUSTINGIMUSTE KOHTA ROHKEM TEADA?

Lühike juhisp, millega saad enne töötuba tutvuda. Näited on võetud Snapchati kasutustingimustest.

<https://www.snap.com/en-US/terms/>

Rakenduse kasutustingimused (“*Terms and Conditions*” või “*Terms of Use*”) on reeglid, mis reguleerivad rakenduse pakkuja (Snap, Insta, Facebook) ja kasutaja vahelisi suhteid. Need reeglid on rakenduse ja kasutaja vahel sõlmitud juriidiliselt siduv leping. Rakenduse kasutamiseks pead kasutustingimustega nõustuma. Kui sa tingimustega ei nõustu, ei saa sa rakendust kasutada.

Üldjuhul on kasutustingimuste üheks osaks “Privaatsuspoliitika”, millega annad nõusoleku, et rakendus säilitab ja kasutab sinu andmeid. Üldjuhul võid oma konto kustutamise teel kasutustingimustest mistahes põhjusel igal ajal lahti öelda.

Rakenduse (nt Snapchat) kasutamisel võid kasutustingimustega nõustumise kaudu anda rakendusele piiranguteta õiguse kasutada sinu avalikke postitusi ja sinu nime rakenduse reklaamimisel sulle kompensatsiooni maksmata.

Rakenduse haldajad koguvad kasutajate kohta andmeid. Kogutud andmeid on mitut liiki - peamiselt on tegemist infoga, mida jagad oma avalikul kontrol, aga ka rakenduse kasutamise käigus tekkinud andmetega. Mõned näited avalikul kontrol olevatest andmetest: sinu unikaalne kasutajanimi, salasõna, e-posti aadress, telefon, sünnipäev, profiilipilt ja profiili nimi.

Rakenduse haldajad koguvad sinu tegevuse kohta infot oma teenuste kaudu. Näiteks Snapchat võib koguda infot selle kohta, kuidas sa teenustega suhtled - milliseid filtreid või vaateid sa snappidele lisad, milliseid kanaleid sa Discoveri kaudu vaatad või milliseid otsingusõnu sa kasutad, kuidas sa teistega Snapchatis suhtled jms. Rakenduse haldajad võivad koguda andmeid sinu kaamera ja asukohainfo kaudu. Andmete kogumiseks kasutatakse kogu teenuse kaudu saadetud infot, nt sinu sõpradele saadetud snapid ja chatid.

Rakendus võib sisaldada reklaame, sh personaliseeritud reklaame, mida sulle näidatakse lähtudes sinu poolt esitatud andmetest või andmetest, mida rakendus on sinu kohta kogunud. Rakenduse haldajad kasutavad sinu kohta kogutud andmeid sinu jaoks asjakohasemate reklaamide näitamiseks. Nii teenivad rakenduse haldajad raha - müües reklaami ja näidates seda sulle.

Rakendustel võivad olla reeglid, mida sa pead järgima. Rakenduse haldajal on õigus kustutada mistahes sisu, mis on nende arvates reeglitega vastuolus. Kui sa reeglitest kinni ei pea, võib rakenduse haldaja sinu konto sulgeda.

LISA 3

ISIKLIKUD ANDMED

Euroopa Liit defineerib “isikuandmeid” kui mistahes infot tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta.

Teisisõnu, isikuandmed on sinu kohta käiv info ja teave, mis võimaldab sinu isikut kindlaks teha – nt sinu nimi, aadress, sünnipäev ja tunnused.

Isikuandmed hoiavad internetiteenuseid töös, võimaldades nii reklaamiandjatel kui tasuta teenuseid pakkuvatel ettevõtetel teenida raha. Reklaamiandjad maksavad rakenduse haldajatele, et neil oleks võimalik kasutada andmeid, mida sa rakenduse või sotsiaalmeedia kasutamisel rakenduse haldajale annad. Nii saab reklaamiandja oma reklaame just sinule suunata.

Mõne inimese jaoks on selline lähenemine murettekitav, teise jaoks mitte, kuid oluline on mõista, kuidas süsteem toimib ja kuidas rakenduse haldajad sinu andmeid kasutavad.

LISA 4 - TEKSTIKAARDID, ERAISIKUD

Infokaart lumepalliharjutuse jaoks „Andmekaise – kuidas kaitsta ennast ja oma andmeid“ (kehtib **üksikisikutega suhtlemisel**). PRINDI KAKS ühepoolset KOOPIAT ja LÕIKA see paber lastele jagatavateks tekstiribadeks (kokku 9 tekstikaarti, 2 komplekti)

Kasuta raskesti äraarvatavat salasõna, ära avalda seda teistele ja ära kasuta ühte salasõna mitmes kohas. Kui juhtud lukustatud telefoni kaotama, on kogu telefonis olev info turvaliselt luku taga
Kord juba postitatud sisu levib kiiresti ja seda on keeruline eemaldada. Näiteks teeb keegi pildist ekraanitõmmise (<i>screenshot</i>) ja jagab seda.
Küsi alati sõpradelt luba, kui postitad nendega seotud pilte või videoid. Mõtle selle peale, kas pilt on tore sinu jaoks või inimese jaoks, kes on pildil. Austa teisi. Ära tunne ebamugavust, kui soovid täiskasvanult paluda, et nad küsiks sinult luba enne sinuga seotud sisu postitamist.
Ole alati olla ettevaatlik inimestega, keda sa päriselus ei tunne. Mõistagi saab internetist leida ka uusi tutvusi ja sõpru. Sellegipoolest peab olema ettevaatlik internetist leitud sõpradele info jagamisega, sest sa ei saa kunagi täiesti kindel olla, kas nad on pärisõbrad või tahavad sinult midagi saada.
Sinu andmed võivad näha paljud inimesed. Seega on oluline olla tõsiselt kaaluda, millist infot peaks jagama ja kuidas jagatud andmeid kaitsta, näiteks: - Kontrolli oma privaatsusesätteid, et sisu ja andmete jagamine oleks lubatud vaid nendele inimestele, kellega Sa soovid infot jagada - Mõtle enne postitamist. Kas jagad infot, mida võib kasutada negatiivses valguses? Millise mulje jätab Sinu postitus Sinust või kellestki teisest?
Kui soovid päriselus kohtuda inimesega, keda Sa tunned vaid interneti vahendusel, võta esimesele kohtumisele kaasa üks täiskasvanu. Nii on turvaline veenduda, et see isik on sama, kes ta ütleb end olevat ja Sa tõepoolest soovid temaga kokku saada. Kui kõik klapib, saad uue sõbra. Kui aga midagi on valesti, on Sul kindlasti hea meel, et kaasas on täiskasvanu, kes oskab olukorda lahendada.
Mõnikord paluvad ebaausad inimesed Sul sisse lülitada veebikaamera, kuid väidavad, et nende kaamera on katki. Nii näeb tema Sind, kuid Sina teda mitte. See võib tähendada, et teisel pool ekraani ei ole sama inimene, kes profiilpildilt paistab. Kui soovid pidada videovestlust inimesega, kellega Sa päriselus ei ole kohtunud, veendu, et mõlema osapoole kaamerad töötavad.
Nii nagu Sa ei peaks oma aadressi võõrastega jagama, ei peaks Sa ütlema, kus Sa täpselt oled. Kui Su seadmes on asukoha määramine rakendustele avatud, saavad teised Su asukohta näha. Samuti mõtle, kes Su asukohta näevad, kui Sa ennast kuhugi asukohta registreerid.
Iga kord, kui Sa veebis midagi teed (nt külastad veebilehte, ostad veebipoest, suhtled mängukaaslastega, kasutad otsimootorit, postitad sotsiaalmeedias) jäävad Sinust maha Sinu andmed ja Sinu digitaalne jalajälg. Selline jälg on potentsiaalselt nähtav teistele.

LISA 5 - TEKSTIKAARDID, ETTEVÕTTED

Infokaardid lumepalliharjutuse jaoks „Andmekaise – kuidas kaitsta ennast ja oma andmeid“ (kehtib **ettevõtete poolt pakutavate teenuste puhul**).

PRINDI KAKS ühepoolset KOOPIAT ja LÕIKA see paber lastele jagatavateks tekstiribadeks (kokku 9 tekstikaarti, 2 komplekti)

“Isikuandmed” on kõik füüsilise isikuga seotud andmed, mis võimaldavad andmete abil isiku tuvastamist.

Teisisõnu, see on Sinuga seotud info, mis ütleb, kes Sa oled. Näiteks nimi, aadress, sünnikuupäev ja teised tunnused.

Rakenduse **“Teenuse tingimused”** või **“Kasutustingimused”** on rakenduse pakkuja (nt Snap, Insta, Facebook) ja kasutaja (ehk sinu) vahel sõlmitud leping.

Rakenduse kasutamiseks pead kasutustingimustega nõustuma. Kui sa tingimustega ei nõustu, ei saa sa rakendust kasutada.

Rakendus, mida Sa kasutada (nt Snapchat) võib omada õigust kasutada **sinu postitusi erinevatel viisidel**. Näiteks võivad rakenduste haldajad kasutada sinu pilte või sisu rakenduse reklaamimiseks, ilma et nad seejuures sulle midagi kompenseerima peaks.

Sellekohane info leitav rakenduse kasutustingimustest.

Rakenduse haldajad **koguvad kasutajate kohta andmeid**. Näiteks avalikke andmeid, mida sa konto loomisel sisestad.

Mõned näited avalikul kontrol olevatest andmetest: sinu unikaalne kasutajanimi, salasõna, e-posti aadress, telefon, sünnipäev, profiilipilt ja profiili nimi.

Rakenduse haldajad koguvad **sinu tegevuse kohta infot oma teenuste kaudu**.

Näiteks Snapchat võib koguda infot selle kohta, kuidas sa teenustega suhtled - milliseid filtreid või vaateid sa snappidele lisad, milliseid kanaleid sa Discoveri kaudu vaatad või milliseid otsingusõnu sa kasutad, kuidas sa teistega Snapchatis suhtled jms.

Rakenduse haldajad võivad koguda andmeid sinu kaamera ja asukohainfo kaudu. Andmete kogumiseks kasutatakse kogu teenuse kaudu saadetud infot, nt sinu sõpradele saadetud snapid ja chatid.

Rakenduste haldajad koguvad sinu andmeid, selleks et pakkuda personaliseeritud teenuseid, näiteks andes soovitusi, keda sõbraks lisada või kuidas oma profiili täiendada, või ka selleks, et personaliseerida sulle näidatavat reklaami.

Kõik, mida sa internetis teed, on reklaamipakkujatele jaoks väärtuslik info. Näiteks kui postitad pilte endast ja oma koerast või otsid internetist “koeratoitu”, näeb reklaamiandja, et oled huvitatud koertest.

Reklaamiandjad maksavad rakenduse haldajatele, et neil oleks võimalik kasutada andmeid, mida sa rakenduse või sotsiaalmeedia kasutamisel rakenduse haldajale annad. Nii saab reklaamiandja oma reklaame just sinule suunata. Mõne inimese jaoks on selline lähenemine murettekitav, teise jaoks mitte, kuid oluline on mõista, kuidas süsteem toimib ja kuidas rakenduse haldajad sinu andmeid kasutavad.

Paljudel rakendustel on **ealine piirang**. Selle eesmärk on kaitsta kasutajaid reklaami ja ebasobiva sisu eest. Seega võib oma vanuse kohta valetamise tagajärjeks olla reklaamide nägemine, mis ei ole sulle sobivad.